

DIKTATORN

AV CHARLIE
CHAPLIN

MALMÖ
STADSTEATER

OMID KHANSARI

**JOHAN MARENIUS
NORDAHL**

**KATARINA
LUNDGREN-HUGG**

**VIKTOR NYSTRÖM
SKÖLD**

**JOHANNES
WANSELOW**

ARINA KATCHINSKAIA

ANDRÉ GATU

EBBA SVILLING

**NATHALIE IFTER
SALOMONSSON**

SVERIGEPREMIÄR PÅ HIPPODROMEN 21 SEPTEMBER 2024

FÖRLAG The Chaplin Office/
Roy Export S.A.S

ORIGINALTITEL The Great Dictator

ÖVERSÄTTNING Sofia Fredén

BEARBETNING Sofia Fredén och
Sara Cronberg

KONSTNÄRLIGT TEAM

REGI Sara Cronberg

SCENOGRAFI OCH KOSTYM
Franciska Zahle

LJUS Tobias Hagström-Ståhl

SLAPSTICK-KOREOGRAFI

Rickard Hasslinger

KOREOGRAFI Melker Sörensen

KOMPOSITION Kristina Issa

LJUD Jonathan Flygare

MASK Therese Jansson

DRAMATURGI Anton Elmgren

I ROLLERNA

HYNKEL, diktator i Tomanien

– Omid Khansari

GARBITCH, propagandaminister

– Johan Marenius Nordahl

HERRING, krigsminister

– Katarina Lundgren-Hugg

SCHULTZ, kommandant i tomanska armén – Viktor Nyström Sköld

BARBERAREN, frisör i gettot

– Omid Khansari

HERR JAECKEL, ledare i gettot

– Johannes Wanselow

HANNAH, inneboende hos herr

Jaekel – Arina Katchinskaia

NAPALONI, diktator i Bakterien

– Johannes Wanselow

FRU NAPALONI, hans fru

– Viktor Nyström Sköld

BERÄTTARE – Johannes Wanselow

PROPAGANDA – André Gatu, Ebba

Svilling*, Nathalie Ifter Salomonsson

B-76, spion – Nathalie Ifter Salomonsson

PICCOLINO – Arina Katchinskaia

HEINRICH – André Gatu

PROFESSOR FARRAKHAN

– Nathalie Ifter Salomonsson

PROFESSOR KIBBITZEN – André Gatu

BOENDE I GETTOT – André Gatu, Ebba

Svilling*, Nathalie Ifter Salomonsson,

Katarina Lundgren-Hugg

STORMTRUPPER / OFFICERARE /

BEFÄLHAVARE – André Gatu, Ebba

Svilling*, Nathalie Ifter Salomonsson

FOLKMASSA – André Gatu, Ebba

Svilling*, Nathalie Ifter Salomonsson

KONSTNÄRER – Nathalie Ifter

Salomonsson, Ebba Svilling*

**Praktikant från Teaterhögskolan i Malmö*

OBS! I föreställningen förekommer ofarlig rök från cigarr, höga smällar och blinkande ljus.

THE GREAT DICTATOR © Roy Export S.A.S. All Rights Reserved.
Charlie Chaplin™ © Bubbles Incorporated SA 2024.

DIKTATORN OCH FRISÖREN

– Adolf Hitler i Charles Chaplins skrattspegel

Till det yttre hade Charles Chaplin och Adolf Hitler en uppenbar likhet i den smala mustasch som även var deras främsta kännetecken. De var födda med bara några dagars mellanrum i april 1889. Deras namn kom under flera årtionden under 1900-talet att vara ständigt återberättade, men av vitt skilda skäl. Hitler gjorde karriär på en rasistisk politik som utgick från en uppdelning mellan över- och undermänniskor. Den var en bidragande orsak till utbrottet av andra världskriget och genomförandet av ett folk mord som skördade miljontals offer.

Chaplins framgångar var ett resultat av en helt annan inställning till tillvaron. Han blev framför allt berömd och älskad av sin publik på grund av vagabonden. Denna så ofta återkommande karaktär, utstyrd i trasiga kläder, stora skor och en käpp, väckte glädje för stunden i biosalongerna men hade också en historia att luta sig mot. I mångt och mycket hämtade den brittiske komikern inspiration till denna karaktär från en tradition av en judiskhet som frodades i industrialismens storstäder där motgångar och svårigheter motverkades med en rejäl portion humor. Den otursförföljde men likaväl ständigt optimistiske luffaren i Chaplins skepnad var en variant på ”den

lilla människan” som var vanligt förekommande i jiddischlitteraturen. Till saken hör att mensch i denna tradition inte är vilken människa som helst. Trots allehanda motgångar, ofta orsakade av klumpighet, svårigheter att anpassa sig till de moderna tiderna eller ren och skär otur, bibehöll denna slags marginaliserade antihjältar tilltron till sin nästa. I de fall som de inte förmådde se godheten hos sina medmänniskor berodde det mestadels på att dessa var poliser eller andra representanter för överheten som inte accepterade den alternativa livsstil som vagabonden stod för.

Vagabondkaraktärens judiskhet var således uppenbar, men Chaplin besvarade aldrig frågan om han var av judisk härkomst. För Hitler och hans anhängare rådde det emellertid ingen tvekan. Skådespelaren, som under flera årtionden i början av 1900-talet var världens mest igenkända underhållare, hörde till den folkgrupp som nazisterna utmålade som ett dödligt hot. Att många tyskar hörde till Chaplins beundrare blev ännu ett tecken på hur försåtliga judarna var. Som moteld förklarade nazistiska propagandamakare i den uttalat antisemitiska filmen Den evige juden från 1940 att vagabonden långt ifrån var en

harmlös lustifikation, utan en inflytelserik del av en fara som hotade de ”renrasiga”, kristna tyskarna.

Det var inte första gången som nazistiska propagandamakare varnade för Chaplin. En vän på besök i Berlin sände en bok till honom vari komikern dömdes ut som ett judiskt hot mot den tyska folkgemenskapen. I samma veva föreslog den ungersk-brittiske filmskaparen Alexander Korda Chaplin att denne skulle göra en ny film. Den skulle handla om en Hitlerlik diktator som förväxlas med en vagabond på grund av deras yttre likheter. Det tog ett tag innan Chaplin nappade på idén, men i takt med att nya restriktioner mot judar

infördes i Nazityskland började han på allvar arbeta på den film som fick namnet *The Great Dictator*, eller *Diktatorn* som den svenska titeln lyder. I den skulle Chaplin för första gången betona att vagabondkaraktären var av judiskt ursprung. Luffaren, som i filmen börjar arbeta som frisör efter att ha drabbats av en minnesförlust, har få repliker i enlighet med stumfilmstraditionen. Däremot är filmdiktatorn Adenoid Hynkel en ordrik och talför man.

Genom *Diktatorn* kunde Chaplin ta vid där han slutade skildringen av *På axel/ gevär* (1918), som utspelar sig under första världskriget. Förutom att ta tretton tyska soldater till fånga med repliken

”Jag omringade dem” lyckas han i samma film lägga vantarna på den tyske kejsaren Vilhelm II. Visserligen infångas även den tyske ledaren mot slutet av *Diktatorn* efter att soldater felaktigt tror att han är vagabonden. Det leder till att det är luffaren som håller det avslutande talet. Dess fredsbudskap står i skarp kontrast till Hynkels tirader mot judarna, som är så våldsamma att mikrofonerna böjer sig.

Förväxlingen möjliggörs, som sagt, av att Chaplin spelade både frisören och diktatorn. En trolig förklaring till dubbleringen är att han ville förmedla en förhoppning om det fortfarande var möjligt att påverka och reformera Hitler och hans anhängare. I samma anda tonades den historiskt framväxta antisemitismen ned och trivialiserades i en dialog mellan en av regimens ledare och vagabonden. Den förre säger: ”I thought you were an Aryan.” Svaret är: ”I am a vegetarian!” När Chaplin i efterhand skrev om filmen

i sin självbiografi underströk han att sådana scener hade varit omöjliga att spela in om han vetat om det folk mord som stod för dörren. Samtidigt försvarade han andemeningen i *Diktatorn*: Det var nödvändigt att förlöjliga nazisternas bisarra resonemang om renrasighet.

Förföljelserna av judar är bara ett av många tecken på att Hynkels rike Tomania är en omskrivning för Nazityskland, inte bara på grund av att landets ledare är en Hitlerkopia. Den omfattande krigsministern Herring och propagandaministern Garbage påminner starkt om Herman Göring respektive Joseph Goebbels. Vidare skanderar landets invånare Heil Hynkel!, en variant på den så kallade tyska hälsningen som är mer välkänd som ”Heil Hitler!”. Diktatorns närmaste allierade och samtidigt störste konkurrent är den burduse och skrytsamme Benzino Napaloni, Jack Oakies dråpliga porträtt av Hitlers italienske bundsförvant Benito Mussolini.

Som tidigare nämnts förväxlas Tomantias diktator och vagabonden/frisören i *Diktatorn*. Att Hynkel/Hitler inte kommer att höra till historiens segrare gestaltas dessförinnan i den berömda scen där diktatorn jonglerar med en jordglob. Det är en lek som kommer till ett snabbt slut då globen exploderar likt en ballong.

Diktatorn har sedan lång tid tillbaka klassikerstatus. Den blev också Chaplins mest inkomstbringande film. Vägen dit var dock kantad av svårigheter. Under den över 500 dagar långa inspelningsperioden och ända fram till premiären den 15 oktober 1940 framfördes invändningar från briter och amerikaner. Att provocera Hitler före krigsutbrottet i september 1939 var inget som den brittiska regeringen med Neville Chamberlain i spetsen önskade. I Hollywood ville de flesta filmbolag fortsätta att exportera film till Tyskland. *Diktatorn* var en produkt som hotade fortsatt lönsamhet. Och president

Franklin D. Roosevelt var tvungen att manövrera med stor försiktighet på hemmaplan, eftersom många amerikaner företrädde en fortsatt isolationism fram till det japanska överraskningsanfallet på Pearl Harbor den 7 december 1941.

Med både Storbritannien och USA som krigförande länder förändrades spelplanen i grunden. Chaplins gestaltning av Hitler var på kornet och blev ett viktigt propagandavapen för de allierade. Som flera bedömare konstaterat var det ett porträtt som hade framtiden för sig. Så gott som alla envåldshärskare som följt i Hitlers fotspår uppvisar slående likheter med Adenoid Hynkel. Inte minst därför förtjänar *Diktatorn*, med sina 84 år på nacken, att visas och spelas för både gamla och nya publikter.

ULF ZANDER

Professor i historia vid Lunds universitet

TRE FRÅGOR TILL REGISSÖREN SARA CRONBERG

Varför Diktatorn nu?

– Idag är demokratin ingen självklarhet, ungefär 70% av världens befolkning lever i länder som styrs av diktatorer. Det är lätt att glömma att demokrati är något man måste försvara dagligen, speciellt i en tid då polarisering och förmågan att förstå komplexitet ökar. Kanske är det så att i en tid av kaos och missnöje längtar vi efter en stark man som kan ställa saker till rätta även om det är till ett pris av att förlora frihet och medbestämmande.

Hur är det att göra teater av film?

– Det är en fantastisk film, men vi försöker inte efterlikna den även om replikerna nästan är helt de samma. Vi använder alltså Chaplins manus men gör något annat av situationerna och handlingarna. Chaplin hade sin bakgrund inom varieté och teater och idag känns det här materialet mer ägnat till scenen där relation mellan publik och aktör är levande och omedelbar.

Finns det likheter mellan Chaplin och Hitler?

– Det finns vissa likheter mellan Charlie Chaplin och Adolf Hitler, trots att de var mycket olika som personer och i sina handlingar. Hela idén att skapa

filmen uppstod ju för att Chaplin kunde se vissa likheter som t ex den såriga relationen mellan mamma och son, att de båda kom från fattiga förhållanden, att de båda var bra på att fånga en publik, hade förfärligt temperament och drömde om att bli konstnärer med mera. Chaplin sägs ha sagt att det där kunde varit jag under andra omständigheter och tillfälligheter. Men Chaplin var ju som känt humanist ut i fingerspetsarna och det är väl därför hans konstnärskap fortfarande känns relevant.

**”NI, FOLKET,
HAR MAKTEN
ATT GÖRA
LIVET
FRITT OCH
VACKERT”**

**”FÜREN VILL SÄGA ATT FÖR
RESTEN AV VÄRLDEN HAR
HAN INGET ANNAT ÄN FRED
I SITT HJÄRTA.”**

STUDIOMUSIKER

Björn Petersson (kontrabas)
Emil Blommé (trummor)

INSPICIENT Kristian Larsson

SUFFLÖR & PRODUKTIONSASSISTENT

Ellen Nilsson, Hedvig Becke
PRODUCENT Isabella Posse Boquist

SCENMÄSTARE Pontus Karlsson

CIRKUSRIGGARE Fredrik Deijffen

BITRÄDANDE SCENMÄSTARE

Piotr Kassaraba, Dana Lötberg

LJUSTEKNIKER Huld Ragnarsdóttir, Sandra Liscano

LJUDTEKNIKER Filip Vilhelmsson, Theo Hector

PRAKTIKANT LJUDAVDELNINGEN Per Holmqvist

REKVISITÖR Åsa Isacson

BITRÄDANDE REKVISITÖR Linda Täck

KOSTYMKOORDINATOR Andrea Stenman

SKRÄDDERI Andrea Stenman, Anna Johansson,

Max Osvald Denizou, Mariane Josefsson, Anja Svärd

PATINERING Elin Kihlström

KOSTYMSERVICE Gyöngyi Balazs, Seba Alhaj

MASKÖRER Therese Jansson, Åsa Trulsson,

Josefine Larsen, Anissa Guerda

SCENOGRAFISK PROJEKTLEDARE Paula Sjöblom

KONSTRUKTÖR Dan Sörensen

DEKORMÄSTARE Agneta Persson

VERKSTADSMÄSTARE Mats Ernst

TAPETSERI Ida Enebro

SNICKERI Johan Germansen

SMEDJA Anders Källström

DEKORATELJÉCHEF Patrik Becker

MARKNADSKOORDINATOR Erik Roman

PROGRAMREDAKTÖR Carin Hebelius

FÖRESTÄLLNINGSFOTOGRAF Emmalisa Pauly

PORTRÄTTFOTOGRAF Johan Sundell

PROGRAMLAYOUT Isabel de Jounge

TRYCK Exakta Print AB

MARKNADSCHEF Jenny Bång

CHEFSPRODUCENT Lisa Ericstam

TEKNISK CHEF Daniel Bexell

CHEF KOSTYM- OCH MASKAVDELNINGEN

Paola Billberg Johansson

FÖRESTÄNDARE KOSTYMSERVICE Gyöngyi Balázs

FASTIGHET & TRANSPORT Anders Blomquist

LJUSANSVARIG Stuart Bailes

STÄDLEDARE Rinna Löfgren

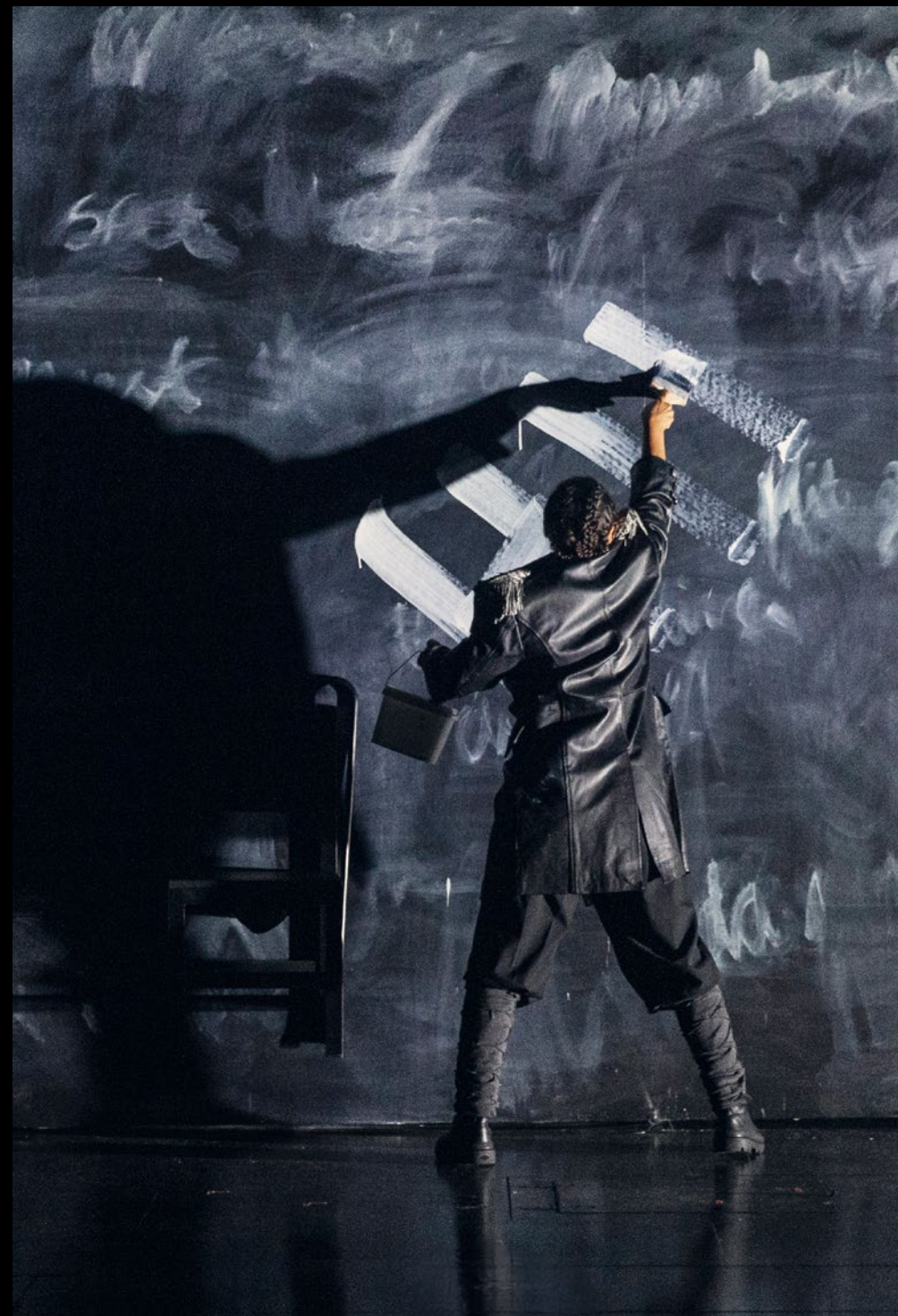
EKONOMICHEF Anette Zetterlund

CHEFSASSISTENT Josefin Beischer

VD OCH ANSVARIG UTGIVARE Petra Brylander

**FOTOGRAFERING OCH
LJUDUPPTAGNING ÄR
AV UPPHOVSRÄTTSLIGA SKÅL
EJ TILLÅTEN. VAR VÄNLIG STÄNG
AV MOBILTELEFONEN.**

Malmö Stadsteaters verksamhet
finansieras i huvudsak med bidrag från
Malmö Stad och Region Skåne (inkl
Staten via kultursamverkansmodellen).

MALMÖSTADSTEATER.SE